

^ Vincent Stuer tijdens zijn referaat op de studiedag Frantz Van Dorpe in Sint-Niklaas op 12 juni 2021. [ADVN, VEV 687/2]

FORUM

EMMANUEL GERARD

FRANTZ VAN DORPE EN ZIJN TIJD

Goede morgen geachte aanwezigen,¹

Bis repetita placent, er is plezier in de herhaling. Dat geldt blijkbaar ook voor het levensverhaal van Frantz Van Dorpe, vooraanstaand lid van het Verdinaso, verzetsman tijdens de Tweede Wereldoorlog, veelzijdig en succesvol ondernemer, burgemeester van Sint-Niklaas, die in het afgelopen jaar op herhaalde blijken van belangstelling mocht rekenen. Vorig jaar verschenen kort na elkaar de biografische studies van Jan Creve en Vincent Stuer, twee zeer lezenswaardige boeken die elkaar mooi aanvullen; organiseerden de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas, het ADVN en partners een colloquium met gevarieerde lezingen; was er ruime aandacht in de media, en volgde een seminarie in het Cegesoma. En vandaag wordt de colloquiumbundel gepresenteerd, waarin we ook nog enkele nieuwe bijdragen kunnen vinden. Valt er voor mij dan nog wel iets nieuws te vertellen, of enkel te herhalen wat we intussen al weten (en ik weet niet of u daar plezier zou in scheppen)? U zal me dus toelaten om in mijn voordracht geen lang uitgesponnen curriculum vitae van Frantz Van Dorpe te brengen, en evenmin een kritische bespreking van de teksten die we al kennen, maar mij te beperken tot enkele overwegingen, kanttekeningen en impressies die me bij de lectuur ervan zijn te binnen gevallen.

---

¹ Lezing bij de presentatie van de *Acta van het colloquium* van 12 juni 2021 in de Stedelijke Bibliotheek van Sint-Niklaas.

Ik ben niet alleen om in de genoemde publicaties heel wat nieuwe elementen, ja rijke informatie te vinden, die ons een beter inzicht geven in stromingen, mensen en gebeurtenissen. Tot nu toe dook de naam van Frantz Van Dorpe wel eens op in de historische literatuur, maar meestal in een voetnoot, en we wisten weinig of niets over zijn eigenlijke rol en activiteit. Hij was, laten we dat meteen ook erkennen, geen politicus van eerste rang of nationale betekenis, eerder een figuur vergelijkbaar met Tony Herbert of Michiel Vandekerckhove, een "subtopper" zoals Herman Balthazar hem noemde, maar precies om die reden leert zijn optreden ons veel over de reële gang van zaken, zowel voor als (nog meer) achter de schermen. Dat geldt in het bijzonder voor de – soms ontluisterende – geschiedenis van het Verdinaso en voor onze kennis van het verzet tijdens de Duitse bezetting. Ik voeg er meteen aan toe, om het chronologisch evenwicht te bewaren en recht te doen aan zijn volledige loopbaan, dat de tweede helft van Van Dorpe's leven, zijn ondernemerschap en zijn burgemeesterschap van Sint-Niklaas, zeker naar resultaten even belangrijk, zo niet belangrijker waren, maar voor de lezer van dit levensverhaal waarschijnlijk moeten onderdoen voor zijn vroege meer avontuurlijke periode. Frantz Van Dorpe wekt nu vooral nieuwsgierigheid op omdat hij militeerde in het autoritaire en antidemocratische Verdinaso, een Belgische variant van het fascisme, en vervolgens actief lid werd van het verzet, dat velen nog altijd associëren met de linkerzijde. Of zoals Walter Pauli het in het weekblad *Knack* krachtig uitdrukte: een fascist in het verzet tegen de nazi's.

De jaren dertig blijven namelijk tot de verbeelding spreken. Je kan vandaag moeilijk een krant openslaan of je vindt in commentaren en interviews verwijzingen naar dat decennium, gekenmerkt door economische crisis, opkomst van dictaturen in Europa en ten slotte oorlog. Vergelijkingen met onze eigen tijd zijn bovendien bijna gemeengoed geworden en men verwijst dan naar de felle polarisatie tussen links en rechts; de sirenenzang van de soevereiniteit al of niet overgoten met nationalistische retoriek en het groeiend economische protectionisme; xenofobie, racisme en herlevend antisemitisme; het ondermijnen van het vertrouwen in verkiezingen, parlementen en partijen, pers en justitie. De fundamentele verschillen verliest men dan meestal uit het oog, zoals de realiteit van de Europese eenmaking, waardoor de rivaliteit tussen Frankrijk en Duitsland kon overwonnen worden, en de stevige verankering van fundamentele rechten in de naoorlogse rechtstaat.

Het decennium voor 1940 was namelijk een tijd waarin ook mainstream democratische politici nog koloniaal dachten en diverse vormen van discriminatie in de gewone denktrant waren ingeburgerd, niet alleen ten aanzien van de 'inheemse' bevolking van de kolonies, maar ook ten aanzien van vrouwen, vreemdelingen en holebi's. Een wetsvoorstel voor het verbod op buitenhuisarbeid van de gehuwde vrouw kon in 1933 nog zonder schroom bij de Kamer worden ingediend, en de Antwerpse groepering met de sprekende naam Volksverwering kon haar antisemitische doelstellingen open en bloot in het *Belgisch Staatsblad* publiceren. Vandaag zijn tal van fundamentele rechten beschermd en kunnen discriminatie, racisme en antisemitisme voor de rechtbanken worden aangevochten.

De erfenis van de verlichting was in de jaren dertig geen algemeen aanvaard gegeven. Integendeel, voorstanders van de zogenaamde 'revolutie van rechts' trokken ten strijde tegen dit gedachtengoed. *"Wij staan aan de aanvang van een nieuw tijdperk. Alleen mensen van gisteren verdedigen nog de ideeën van 1789, die de sociale, politieke en juridische vormen van het hedendaagse leven doordrongen hebben"*. Dat is de taal van de jonge Victor Leemans, hoofdredacteur van het rechtse weekblad *Jong Dietschland*. Voor nogal wat jongeren, waartoe ook Frantz Van Dorpe behoorde, had de gemeenschap voorrang op het individu, en die gemeenschap stond overigens, zij het met andere connotaties, ook centraal bij communisten, socialisten en personalisten. Vandaag liggen de zaken anders. Terwijl sommigen in de jaren dertig de Franse revolutie wilden uitgommen, is er vandaag een strekking die de Franse revolutie als het absolute begin van de Europese geschiedenis beschouwt. De diepgaande secularisering van West-Europa in de afgelopen vijftig jaar heeft in dat verband een doorslaggevende invloed uitgeoefend.

Die diepgaande secularisering heeft Van Dorpe zelf kunnen ervaren. Want niet alleen de jaren dertig, maar ook de jaren zestig, het decennium waarin hij burgemeester van Sint-Niklaas werd, zijn een deel van *"zijn tijd"*. Ze vormen als het ware het spiegelbeeld van de jaren dertig. Groeiende Europese samenwerking, economische voorspoed, de *golden sixties*, de gunstige effecten van de regionale economische politiek, maar tegelijk een grotere democratische bewustwording, pluralisme en ontzuiling, contestatie en neerhalen van het gezag, de klemtoon op de zelfontplooiing van het individu. En niet te vergeten de omwenteling in de katholieke Kerk, die zich in het Tweede Vaticaans Concilie losmaakte van het lange tijd dominante ultramontaanse, anti-wereldse en antiliberaal gedachtengoed. Dat was de mentale wereld waarin generaties katholieke jongeren en ook Frantz Van Dorpe waren opgegroeid.

***

Ik zoom nu even wat dieper in. En op een onorthodoxe wijze, want ik heb gewoon gesgruind in mijn eigen publicaties, op zoek naar Frantz Van Dorpe. Daarbij stootte ik op twee betekenisvolle momenten: de concentratie van 1936 en de moord op Lahaut van 1950. Laat me daar even bij stilstaan.

Op uitnodiging van Nico Van Campenhout schreef ik enkele jaren geleden een artikel in *Wetenschappelijke Tijdingen* over de concentratiebeweging van 1936. Het handelt over de broeierige maanden na de parlementsverkiezingen van 24 mei 1936, toen Léon Degrelle victorie kraaide, het pas opgerichte VNV eveneens hoge ogen gooide en de katholieke partij in de touwen lag. Sommigen zagen daarin een *window of opportunity*, een gelegenheid voor het hertekenen van het politieke landschap. Het was ook de tijd van de verkiezingsoverwinning van het Spaanse en van het Franse Volksfront; van de revolutionaire staking en de bedrijfsbezettingen in Frankrijk, die na de parle-

mentsverkiezingen van 24 mei in België navolging kregen. De directe aanleiding voor de Belgische algemene werkstaking, die de hele maand juni zou aanhouden, was de begrafenis van de socialistische vakbondsmilitanten Pot en Grijp, die aan de vooravond van de verkiezingen in Antwerpen door een rechtse militant waren neergeschoten, een gebeurtenis die onlangs door het ABVV in Antwerpen werd herdacht (21 mei 2022). In die uitzonderlijke context situeren we de zogenaamde Vlaamse Concentratie. Vóór de verkiezingen begonnen als een poging tot Vlaamse frontvorming met federalisme als gemeenschappelijk platform, onder impuls van het professorentijdschrift *Nieuw Vlaanderen* en het dagblad *De Standaard*, evolueerde de idee na de verkiezingen allengs naar de vorming van een rechts front tegenover het linkse volksfront, dat door sommigen als een opstap naar het communisme werd gezien. Frantz Van Dorpe was een van de sprekers op het congres van de Vlaamse Concentratie van 19 juli 1936 in Leuven. Aan dat congres namen naast de supporters van *Nieuw Vlaanderen*, enkele politici van de katholieke partij en van het VNV, figuren uit het Verdinaso en waarschijnlijk vele politieke daklozen deel. Omzeggens alle sprekers verdedigden een corporatief programma. Frantz Van Dorpe brak er geen potten, hij krijgt in de literatuur nauwelijks een vermelding, zelfs in mijn artikel moet ik vaststellen dat hij niet bij naam wordt vernoemd. Het Verdinaso bleef overigens grotendeels buiten de concentratiebeweging, al waren er diverse discrete contacten over de partijgrenzen. Maar toch, toch is dat congres een betekenisvol moment. Van Dorpe, pas dertig geworden, trad in Leuven op als een respectabele spreker naast leeftijdsgenoten zoals volksvertegenwoordiger Hendrik Elias (1902) en professor Gaston Eyskens (1905). De voormalige straatvechter was begonnen aan een metamorfose. De Vlaamse Concentratie, dat geef ik hier nog mee, was in 1936 tot mislukken gedoemd, maar kreeg een nieuw leven tijdens de Tweede Wereldoorlog in de Eenheidsbeweging onder Duitse paraplu.

Het tweede moment waarop Frantz Van Dorpe in mijn vizier is gekomen, heeft betrekking op de moord op Julien Lahaut en brengt ons zowel bij het verzet als bij de koningskwestie. In 2015 leidde ik voor rekening van Cegesoma, samen met Widukind De Ridder en Françoise Muller, een wetenschappelijk onderzoek naar deze zaak. De meesten hier aanwezig kennen het verhaal. Bij de eedaflegging van Boudewijn als Koninklijke Prins, een tiental dagen na de beruchte Nacht van Laken waarop Leopold III onder druk van zijn regering, zijn CVP-regering, de handdoek in de ring had gooid, verstoorden de communisten de plechtigheid door in het parlementaire half-rond te roepen "*Vive La République*". Een week later, op 18 augustus 1950 om precies te zijn, werd Kamerlid Julien Lahaut, de voorzitter van de KPB die betrokken was bij het incident, in de deur van zijn woning te Seraing neergeschoten door twee onbekenden. Justitie heeft de daders nooit ontmaskerd, laat staan voor de rechter gebracht.

In hun boek van 1985 over de zaak opperden Rudi Van Doorslaer en Etienne Verhoeyen dat de moord mogelijk een poging was om, door de te creëren chaos, Leopold III alsnog terug aan de macht te brengen. Dat brengt me bijna spontaan bij de titel van het weekblad dat in september 1950 werd gelanceerd: *De Laatste Kans*. Dat was een initiatief van Frantz Van Dorpe, die samen met ultra-leopoldisten nog een tijdje hoopte dat

^ Frantz Van Dorpe als deelnemer aan de jaarlijkse ballonwedstrijden tijdens de Bevrijdingsfeesten, de latere Vredefeesten, september 1965. [Stadsarchief Sint-Niklaas]

de aangekondigde abdicatie van Leopold III ongedaan kon worden gemaakt, vandaar de titel van het blad. Ik verduidelijk, voor wie de zaak minder goed kent, dat Leopold III had aangekondigd troonsafstand te zullen doen zodra de rust rond zijn zoon zou zijn weergekeerd. Die abdicatie 'met uitstel' was een politiek compromis dat verder niets te maken had met de meerderjarigheid van Boudewijn, zoals we dikwijls kunnen lezen. Boudewijn had trouwens de grondwettelijke meerderjarigheid van achttien jaar al in 1948 bereikt.

Zo gesteld, zal het u niet verbazen dat Van Doorslaer en Verhoeyen een relatie suggereerden tussen de aanslag en de figuren uit het milieu van *De Laatste Kans*. Ik lees in hun boek (p. 106): *"In oktober 1950 kwam het tot een principiële samenwerking tussen het Eldrie-verbond en het Verbond voor het Nationaal Herstel, dat het blad De Laatste Kans uitgaf. (...). Het overkoepelende comité van beide groepen bestond vooral uit ontgoochelde CVP'ers en overtuigde royalisten, zoals Frantz Van Dorpe en Georges Rhodius. Beiden hadden voor de oorlog tot een extreemrechtse beweging behoord (Van Dorpe tot het Verdinaso, Rhodius tot het Nationaal Legioen), maar waren tijdens de Tweede Wereldoorlog in het verzet geweest."* Dat oogt allemaal meer spectaculair dan het in werkelijkheid was. Maar interessant om weten is wel dat het Eldrie-Verbond, dat ook Frantz Van Dorpe op zijn vergaderingen verwelkomde, tien jaar later, in 1961, in de schijnwerpers kwam toen zijn leiders door de onderzoeksrechter van Luik werden gearresteerd op verdenking van de moord op Lahaut. Het onderzoek liep met een sisser af. Ik kan u meteen ook geruststellen: Frantz Van Dorpe was niet betrokken bij de aanslag.

***

Permitteer me hier een kleine zijsprong. Nadat ik het boek van Vincent Stuer had gelezen en meer bepaald het laatste hoofdstuk gewijd aan de koningskwestie onder de toepasselijke titel *"De Laatste Kans"*, ben ik even gaan snuisteren in mijn persoonlijke documentatie of ik toch niet meer kon vinden over Frantz Van Dorpe in die periode, iets dat me indertijd mogelijk was ontgaan. En kijk, in de papieren van Alice Cheramy, een verzetsvrouw uit het inlichtingennetwerk Clarence, spilfiguur van de Mouvement Léopold, die na de Bevrijding door de Amerikanen aangezocht werd voor het opzetten van een anticommunistisch *stay behind* netwerk, vind ik een curieuze brief van Betsy Hollants aan Fernand Cannoot, beiden werkzaam voor Attraco, The Atlantic Trading Company, het bedrijf dat Frantz Van Dorpe na de Bevrijding had opgericht. Op 27 september 1947 schreef Betsy Hollants vanuit New York aan de gewezen verzetsleider Fernand Cannoot: *"Cher Monsieur Cannoot, (...) tout ce que je vous ai raconté dans cette lettre est tout à fait confidentiel. Ne le répétez qu'à notre ami Franz [sic] s.v.p. Je vous ai confié ceci me disant que pour pouvoir combattre un ennemi il faut connaître à fond les armes de celui-ci. Je compte sur votre discrétion."* Eerst dacht ik dat met *"notre ami Franz"* Van Dorpe was bedoeld, vermits de brief in het kader van Attraco-relaties werd verstuurd, maar waarschijnlijk ging het over Franz Leemans, voormalig hoofd van Clarence en op

dat ogenblik leider van de Mouvement Léopold. Waarover het precies ging, weten we niet, want dat stuk van de brief is afgescheurd, maar het had in elk geval betrekking op koning Leopold en prinses Lilliane.

Hoewel we er rechtstreeks niet veel uit leren, vind ik die brief om twee redenen interessant. Eén: Vincent Stuer is een van de eersten om uitvoerig in te gaan op de rol van Frantz Van Dorpe in de koningskwestie; we zien hem aan het werk in 1949 en 1950. Als ik deze twee personeelsleden van Attraco zo bezig zie, dan heb ik het vermoeden dat er ook over het koningsgezinde engagement van hun baas al of niet achter de schermen, meer te ontdekken valt. En twee, en voor mijn korte lezing hier belangrijker, die Betsy Hollants was een merkwaardig personage. Een jaar ouder dan Frantz Van Dorpe, werd ze secretaresse van de politicus Gustaaf Sap, de eigenaar van *De Standaard*. In 1936 richtte ze het Katholiek Bureau voor Israël op, om de verstandhouding tussen christenen en joden te bevorderen. Tijdens de Tweede Wereldoorlog ging ze in het verzet, werkte onder meer samen met Jef Van Bilsen, en hielp talrijke joden onderduiken. Ze werd na de Bevrijding in 1944 hoofdredactrice van *De Nieuwe Standaard* (deed onder meer de verslaggeving voor de stichtingsconferentie van de VN in Los Angeles), maar geraakte in onmin met uitgever Tony Herbert. In 1946 verhuisde ze naar New York waar ze de public relations deed voor niemand minder dan Frantz Van Dorpe en zijn bedrijf Attraco.

Die brief zou mij echter niet zijn opgevallen – per slot van rekening is het een brief van Hollants aan Cannoot – mocht ik niet het onthullende stuk van Dieter Vandenbroucke over het antisemitisme van het Verdinaso hebben gelezen, een stuk dat nu op het Cegesoma online platform over de Tweede Wereldoorlog staat, maar ook een plek had verdiend in de colloquiumbundel. Ik lees daar dat het antisemitisme van Joris Van Severen te gemakkelijk onder de mat wordt geveegd en dat Frantz Van Dorpe, die een vooraanstaand lid van Verdinaso was en met het weekblad *Hier Dinaso* een spreekbuis gaf aan een zeer brutaal antisemitisme, daarin ook verantwoordelijkheid draagt. Ik lees er onder meer dat hij zich fel verzette tegen het Katholiek Bureau voor Israël van Betty Hollants (*“ons verzet is een plicht”*) en zeer tevreden was wanneer het in 1938 werd opgedoekt. Het is dan ook des te merkwaardiger dat Frantz Van Dorpe na de oorlog, in 1946, diezelfde Betsy Hollants aanwierf als vertegenwoordiger voor zijn bedrijf Attraco toen hij een kantoor opende in New York. Het antisemitisme is, me dunkt, een thematiek die om een meer uitvoerige behandeling vraagt, niet alleen omwille van haar intrinsieke belang maar ook – kijk naar de relatie Van Dorpe-Hollants – omwille van de toch complexe interpersoonlijke relaties tussen mensen.

***

^ Burgemeester Frantz Van Dorpe aan zijn werktafel tijdens zijn tweede ambtstermijn 1971-1976. [Stadsarchief Sint-Niklaas]

Maar laat me terugkeren naar de zaak-Lahaut, die niet alleen in relatie staat tot de koningskwestie, maar ook tot het verzet. Frantz Van Dorpe komt zijdelings voor in het onderzoek naar de moord op Lahaut omdat hij een kompaan was van André Moyen. Moyen leidde de beruchte Service 8, de controledienst van de Nationale Landbouw- en Voedingscorporatie. Die NLVC onder leiding van Piet Meuwissen – en hogerop secretaris-generaal van Landbouw Emile De Winter – was een enorme bureaucratie met zo'n 12 000 medewerkers (we hebben indertijd honderden personeelsdossiers onderzocht in de kelders van de FOD Economie), maar bood een geschikte dekmantel voor het verzet, waarin zich verschillende notoire dinaso's engageerden zoals Paul Persyn. Het was ook een dekmantel voor de clandestiene activiteiten van André Moyen, rechterhand van Athos-verzetsleider Fernand Cannoot. Het eerste contact tussen Moyen en Cannoot was door niemand minder dan Frantz Van Dorpe tot stand gebracht. André Moyen is de man die na de oorlog, met de steun van de grote Belgische financieel-industriële groepen, een anticommunistisch netwerk van gewezen Athos- verzetslieden dirigeerde, en uiteindelijk verantwoordelijk was voor de moord op Julien Lahaut in 1950. Niet de koningskwestie, maar de Koude Oorlog die met Korea een climax had bereikt was de drijfveer.

In 2017 had ik de gelegenheid om in Lokeren, op uitnodiging van Nico Van Campenhout, een lezing te geven over politieke moorden, niet alleen de moord op Lahaut, maar ook die op de Congolese premier Lumumba. Arnold Van Dorpe was onder de aanwezigen en zo kreeg ik de gelegenheid met hem kennis te maken, op bezoek te gaan in Melsele en er het archief van zijn vader te mogen ontdekken. Ik was onder meer geïnteresseerd in de mogelijke contacten die Frantz Van Dorpe na de oorlog met André Moyen kon hebben onderhouden. Moyen leidde, zoals gezegd, een anticommunistische inlichtingen- en actiedienst en stuurde zijn rapporten naar belangrijke figuren, zoals minister van Binnenlandse Zaken Albert De Vleeschauwer en diens kabinetschef, het hoofd van de militaire veiligheid generaal René Mampuy, en Herman Robiliart, topman van de koloniale mijnbouwmaatschappij Union Minière. Ik had een vaag aanvoelen dat ook Frantz Van Dorpe onder de correspondenten had kunnen zitten, maar vond daar op het eerste gezicht geen aanwijzingen voor.

Ik was wel verrast in Melsele zo'n rijk archief aan te treffen, een archief dat niet alleen de periode tijdens en na de Tweede Wereldoorlog kon documenteren, maar ook de periode voor 1940, de jaren van het toch nog altijd mysterieuze Verdinaso.

***

Van dat archief, waarvan de bewaring in de toekomst gelukkig gegarandeerd is, is uitvoerig gebruik gemaakt in de twee vermelde boeken, in de voorliggende *Acta*, en intussen al in ander onderzoek. Zoals dat meestal gaat, roepen nieuwe studies nieuwe vragen op, en zo stimuleren ook deze publicaties verder onderzoek. Ik overloop in het laatste deel van mijn toespraak, zeer selectief, enkele kwesties.

Een vraag, die ook door Jan Creve wordt gesteld, betreft de blinde vlek tussen 1926, het moment waarop de jonge Van Dorpe afstudeert als technisch ingenieur in Gent, en 1932, wanneer we hem terugvinden als lid van het pas opgerichte Verdinaso. Wat waren de motieven van de pasgehuwde en intussen vader geworden Van Dorpe om die stap te zetten? Wat ging daaraan vooraf? Jan Creve heeft daarover enkele pertinente opmerkingen gemaakt. Voor Frantz Van Dorpe was niet zijn lidmaatschap van het Verdinaso een jeugdzonde, maar wel zijn eerdere Vlaams-nationalistische engagement, zo lijkt het.

Het Verdinaso is voor mij altijd een wat vreemde beweging geweest, waarvan ik de ideologische wending in 1934 nooit goed heb begrepen: van anti-Belgisch naar Belgischgezind zij het via een omweg. En dat brengt me bij een tweede vraag. Hoe konden jongeren die zich bij het Verdinaso wegens hun Vlaamsgezinde overtuiging hadden aangesloten, zo snel schakelen naar de Belgischgezinde Nieuwe Marsrichting? Of het moet zijn dat de primaire aantrekkingskracht van het Verdinaso toch lag in het martiale, het autoritaire en het antidemocratische. Hoe zat dat precies met Van Dorpe? Sta me hier alvast een kleine anekdote toe. Die martiale stijl heeft soms iets komisch- theatraals wanneer Frantz Van Dorpe Van Severen aanspreekt als *"Mijn leider"* en in 1939 zijn ontslagbrief opent met *"Geachte heer Van Severen"*.

Wat mij, als derde punt blijft intrigeren, is de snelle transformatie van de straatvechter naar de gerespecteerde bemiddelaar, die zich in burgerlijke en adellijke kringen met de grootst mogelijke omzichtigheid en diplomatie weet te bewegen. Het contrast kan niet groter zijn tussen de jaren 1932-1934, de tijd van de Dinaso-Militie, en de jaren 1938-1939 wanneer hij timmert aan de Vereniging België-Nederland-Luxemburg. Men staat verbaasd te kijken hoe Frantz Van Dorpe, pas de dertig voorbij, figuren als de Nederlandse minister, de ambassadeurs en diverse persoonlijkheden benadert. Tegelijk ook weer een kanttekening. Wordt de betekenis van de Vereniging België-Nederland-Luxemburg niet overschat? Ze wekt de indruk van gewichtigheid dankzij het soortgelijk gewicht van haar ere- en andere leden. Maar de beoogde activiteiten, die wegens de oorlog niet werden gerealiseerd, leken ook redelijk onschuldig. Opvallend ook: Van Severen stond hier geheel op de achtergrond, en men kan zich afvragen hoe het Verdinaso op die wijze zijn invloed dacht te vergroten. De feitelijke Benelux-samenwerking die op het einde van de Tweede Wereldoorlog vorm kreeg onder minister van Buitenlandse Zaken Paul-Henri Spaak had ook niets te maken met de inspanningen van het Verdinaso voor de oorlog. Samenwerking tussen kleine landen, en zeker met Nederland, stond al langer op de agenda. De steun van ondernemer Van Dorpe en anderen aan de Benelux-gedachte was anderzijds ook niet te versmaden en

heeft in de prille jaren van de Benelux werking zeker bijgedragen tot de verankering ervan.

Er zijn, ten vierde, ook blinde vlekken over het politieke engagement van Frantz Van Dorpe onmiddellijk na de oorlog. Uit de teksten die ik heb gelezen, kan ik niet afleiden dat hij zich, zoals Tony Herbert, in de nieuwe Christelijke Volkspartij heeft geëngageerd. Frantz Van Dorpe was in de aanvangsjaren blijkbaar geen lid van de CVP, zelfs niet tijdelijk, zoals Paul Persyn. Zijn zakelijke belangen gingen voor. Hij heeft zich wel geëngageerd in de leopoldistische beweging, maar dat was iets anders. Ik vermoed dat zijn engagement daar verder strekte dan de Bond voor Nationaal Herstel, die werd opgericht nadat het kalf verdronken was.

Ten slotte en in het verlengde daarvan: hebben dinaso's na de oorlog nog invloed uitgeoefend? Bart De Wever kwam in zijn uitvoerig artikel tot de conclusie dat neodinaso groepjes van welke snit ook zowel geïsoleerd stonden als politiek achterhaald waren. De vraag stelt zich dus in feite alleen voor oud-dinaso's die in het verzet hadden gestaan, credibiliteit hadden opgebouwd en nadien uit realisme of op grond van nieuwe inzichten aansluiting vonden bij een gevestigde partij. Veel waren er dat niet.

Ik zou kunnen wijzen op een figuur als Harold d'Aspremont Lynden. Ook hij verdiende zijn sporen in het verzet tijdens de Tweede Wereldoorlog, en het moet ons niet verwonderen dat hij zich na de oorlog sterk engageerde in de strijd tegen het communisme. We vinden hem terug als veiligheidsadviseur van premier Joseph Pholien in 1950 na het uitbreken van de Koreaanse Oorlog. En in 1960 als de adjunct-kabinetschef van premier Gaston Eyskens, als de sterke man achter de Katangese president Moïse Tshombe en ten slotte als de minister van Afrikaanse Zaken die aandrong op de transfer van Patrice Lumumba naar de afgescheurde provincie, waar de gewezen premier werd vermoord. Later zou d'Aspremont er zich op beroemen de communistische infiltratie van Congo te hebben tegengehouden.

Jef Van Bilsen, in Vlaanderen bekender als oud-dinaso, lijkt zachter van temperament. Hij was een tijdlang adjunct-kabinetschef van Pierre Harmel op Onderwijs, en zou later vooral op het terrein van de ontwikkelingssamenwerking zijn sporen verdienen. Dat en zijn rol in het Congolese avontuur aan de zijde van president Joseph Kasavubu plaatsen hem eerder in het progressieve kamp, tegenspeler van de conservatieve d'Aspremont, maar dat was gedeeltelijk schijn. Velen weten niet dat Jef Van Bilsen in september 1960 een cruciale rol speelde in de afzetting van eerste minister Lumumba.

Ik zou het eigenlijk niet mogen hebben over de nochtans onvermijdelijke Louis Gueuning, Verdinaso-leider van de Romaanse Gouwen, een zonderling personage, die zich tegen de partijdemocratie bleef verzetten en om die reden niet in dit lijstje past. Nog in 1960 hield hij een koninklijk absolutisme voor mogelijk. *"In elke politieke crisis zag Gueuning het lang verwachte einde van het regime"*, schrijft Bart De Wever (p. 189). Aan Gueuning dankt Van Severen zijn grafmonument in Abbeville met het

opschrift “*novi conditor Belgii*”, de nieuwe Filips de Goede. Het verbaast me daarom dat Bart Van Loo in de epiloog van zijn bestseller *De Bourgondiërs* wel Léon Degrelle vermeldt, maar merkwaardig genoeg niet Joris Van Severen.

Zoals d'Aspremont en Van Bilsen was uiteindelijk, na verloop van tijd, ook voor Van Dorpe de CVP de voor de hand liggende keuze, al werd hij nooit de man van een “partij” en daarin bleef hij trouw aan zichzelf. Willen we zijn keuze voor de Christelijke Volkspartij begrijpen, dan kan het nuttig zijn te verwijzen naar de antiliberaal onderaan van deze partij in haar eerste verschijningsvorm. Het Kerstprogramma geeft daar blijk van en Jan Creve wijst terecht ook naar de aanvankelijke band met figuren uit Jeugdfront. In de nationale partijorganen lijkt Frantz Van Dorpe geen rol te hebben gespeeld, en over zijn lokaal engagement in Sint-Niklaas weten we weinig, tot aan zijn controversiële aanstelling als burgemeester in 1965. Of de aanwezigheid van een oud-dinaso op het kabinet van minister van Binnenlandse Zaken Arthur Gilson die aanstelling mogelijk maakte, valt verder te onderzoeken.

Beste genodigden,

Mijn tijd is op, al valt er veel meer te vertellen, onder meer over zijn burgemeesterschap van Sint-Niklaas.

Bis repetita placent? Het volstaat niet alleen plezier te scheppen in herhaling. Ik beaam wat eindredacteur Frank Judo schrijft in het *Woord Vooraf* van de colloquiumbundel: en toch is alles nog niet gezegd. Er ligt dus nog werk op de plank voor wie de biografie van Frantz Van Dorpe verder wil uitdiepen. Ik dank alvast de initiatiefnemers en alle auteurs die met deze bundel ruime stof tot reflectie hebben geboden... en ik dank u, dames en heren, voor uw aandacht.

4 juni 2022

Verwijzingen

Herman Balthazar, Het boeiende en leerrijke verhaal van een politieke subtopper, in: *Meervoud. Links Vlaams-nationaal Maandblad*, december 2021.

Jan Creve, *Frantz Van Dorpe en het Verdinaso*, eigen beheer, 2021.

Bart De Wever, De schaduw van de leider. Joris Van Severen en het naoorlogs Vlaams-nationalisme (1945-1970), in: *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis*, 2001, pp. 177-252.

Emmanuel Gerard, *Widukind De Ridder en Françoise Muller, Wie heeft Lahaut vermoord? De geheime Koude Oorlog in België*, Davidsfonds, 2015.

Emmanuel Gerard, Hoe de vorming van een Vlaams en rechts front mislukte. De geschiedenis van de concentratie, in: *Wetenschappelijke Tijdingen*, 2016, pp. 339-374.

Emmanuel Gerard & Frederik Verleden, *De schaduw van het interbellum. België van euforie tot crisis 1918-1939*, Tielt, 2017 (ik parafraseer een passage pp. 21-22).

Frank Judo (red.), *Frantz Van Dorpe (1906-1990), ondernemer, politicus en zoveel meer. Acta van het colloquium van 12 juni 2021*, Sint-Niklaas, 2022.

Walter Pauli, Frantz Van Dorpe: een fascist in het verzet tegen de nazi's, in: *Knack*, 28 mei 2021.

Geraldine Reymenants, "La Bergère d'un immense troupeau d'âmes", Betsie Hollants' leven in dienst van katholieken, joden en vrouwen, in: *Brood en Rozen. Tijdschrift voor de Geschiedenis van Sociale Bewegingen*, 2003/3, pp. 49-63.

Vincent Stuer, *Hoogmoed. Van Verdinaso tot verzet*, Gent, 2021.

Dieter Vandenbroucke, *Frantz Van Dorpe en 'de plicht' van iedere Dinaso - Kanttekeningen bij een verzetsman* (belgiumwwii.be).

Bart Van Loo, *De Bourgondiërs. Aartsvaders van de Lage Landen*, De Bezige Bij, 2020.

Etienne Verhoeyen & Rudi Van Doorslaer, *De moord op Lahaut*, 1985, herdruk 2015.